

Василь Дригайло,

директор Науково-технічної бібліотеки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут», заслужений працівник культури України

Сергій Дригайло,

бібліотекар II категорії НБУВ

100 років НТБ НТУУ «КПІ» ім. проф. Г.І.Денисенка

Рішенням 29-ї сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО (20.X-12.XI.1997 р., Париж) 100-річчя Київського політехнічного інституту внесено до переліку знаменних подій, що відзначатимуться за участю цієї організації в 1998-1999 рр.¹

Разом з КПІ² свій сторічний шлях пройшла і його бібліотека, сприяючи якісному навчально-виховному й науково-пошуковому процесу вузу. Від самого початку існування вона мала назву фундаментальної бібліотеки КПІ, з 1965 р. одержала статус науково-технічної.

Фундація дванадцятого технічного вузу Росії та бібліотеки, відкритих 31 серпня 1898 р., пов'язана з бурхливим розвитком капіталізму в Росії та гострою нестачею у багатьох галузях промисловості й сільсько-го господарства інженерів, техніків, агрономів.

100-річний період діяльності бібліотеки можна умовно поділити на шість етапів: 1898-1917 рр.; 1918-1941; 1941-1943; 1943-1971; 1972-1979; з 1980 р.

У перший рік існування в бібліотеці було 556 назв книг, 17 журналів, 360 читачів. Вона обслуговувала студентів механічного, інженерного, хімічного й агрономічного відділень. Розміщувалась у кількох окремих приміщеннях, бо проєктувалися лише не-

великі бібліотечки при відділеннях, лабораторіях, кабінетах, а не бібліотечний комплекс.

Першим директором книгозбірні (тоді його називали бібліотекарем і працював він з помічником) був видатний український учений, археолог, етнограф, мистецтвознавець, пізніше академік АН України М.Ф.Біляшівський (1867 - 1926), за ним - М.С.Сафронієв³. Далі - М.І.Гейер, Ю.А.Лістов, В.В.Пундані.

Визначну роль у поповненні фонду бібліотеки науковою періодикою відіграв вихід у світ першого тому «Известий КПИ». Завдяки цьому виданню книгозбірня почала систематичний МКО з бібліотеками різних країн і насамперед з Німеччиною, Польщею, Францією, Швейцарією, Австрією.

Якщо в перший рік кошторис бібліотеки становив 3 тис. крб., то в 1916 р. - понад 13 тис., на придбання книг витрачалося від 5 до 10 тис. У середньому вона отримувала 1000 назв книг і 400 назв журналів, із яких закуплено було 50%, решту подаровано приватними особами й установами. Понад 300 назв цінних видань подарував В.Л.Кирпичов. Його приклад наслідували О.П.Бородін, М.І.Коновалов, О.Ф.Фортунов, О.О.Радціг, К.Г.Шидлер, І.Д.Жуков, С.М.Булгаков, В.П.Іжевський, Є.О.Патон, І.П.Чирвінський, В.Т.Шапошников і ще 50 професорів та співробітників. Дарували книги міністерства, департаменти, академії, університети, інститути, товариства, гуртки.

Загальний контроль за діяльністю бібліотеки й поповненням книжкового фонду здійснювала бібліотечна комісія. Сформувалася фундаментальна бібліотека з відділами науково-технічної літератури, періодики, навчальної літератури. У 1917 р. в ній нараховувалося 50 тис. книг і журналів (російською,

¹ Кабінет Міністрів України прийняв Постанову від 20 жовтня 1995 р. (№850) «Про відзначення 100-річчя «Київського політехнічного інституту». Президент України Л.Кучма 8 квітня 1995 р. (№289/95) видав Указ «Про Київський політехнічний інститут».

² Визначну роль у відкритті КПІ відіграла комісія з питань вищих технічних навчальних закладів при «Російському технічному товаристві». Біля витоків інституту стояли видатні вчені В.Л.Кирпичов, Д.І.Менделєєв, М.Є.Жуковський, К.А.Тімірязєв, міністр фінансів С.Ю.Вітте. Його було побудовано за рахунок приватних пожертвувань за проєктом академіка Г.С.Кітнера. Першим ректором інституту був визначний учений у галузі механіки й опору матеріалів, видатний організатор вищої технічної школи професор В.Л.Кирпичов.

© Дригайло Василь Герасимович, Київ, 1999
© Дригайло Сергій Васильович, Київ, 1999

³ Брав участь у Всесвітньому конгресі бібліотекарів і архівістів (Брюссель) та першому Всеросійському з'їзді бібліотекарів (Санкт-Петербург).

англійською, німецькою, французькою, італійською та польською мовами). Обслуговувала вона 1200 читачів, книговидача становила 5294 прим., кількість співробітників 3-5 осіб, 1-2 служники.

У 20-30-х роках створюються нові відділи: комплектування й обробки літератури, бібліографії, нормативно-технічної документації, соціально-економічної, художньої літератури; філіали на механічному, хіміко-технологічному та енергетичному факультетах. Функціонують бібліотечки в механічному, хімічному, інженерному та інших гуртках.

На базі факультетів, кафедр бібліотеки виникла низка інститутів і бібліотек: в Одесі - водного транспорту; в Харкові - текстильний інститут; у Дніпропетровську - інженерів залізничного транспорту та зоотехнічний; у Києві: автодорожний, легкої промисловості; харчової промисловості; цивільної авіації; інженерно-будівельний; сільськогосподарська академія.

Асигнування бібліотеки зросли з 11 тис. до 250 тис., фонд збільшився з 60719 до 390755 прим., кількість читачів - з 1200 до 5258, книговидача - з 5294 до 882640 прим. Штат - з 9 до 30 осіб.

Бібліотека широко використовувала МБА, вважалася однією з кращих вузівських бібліотек України. Директорами в різні роки перед війною були М.С.Сафронієв, М.В.Фоломін, Д.Є.Серветник.

Під час війни⁴ бібліотека була частково зруйнована, спалена й розграбована фашистами. Загинув від пожежі весь фонд відділу соціально-економічної літератури. Багато цінних книг було вивезено до Німеччини та Австрії, зокрема з 35-тисячного фонду відділу науково-технічної літератури книг залишилося тільки 4 тис., журнальних видань з 224 тис. - 61,9 тис. Фонд НТД нараховував 86 тис., залишилося 20 тис. У відділі художньої літератури не вистачало 9 тис. книг. Зникли довідники зі студентських читальних залів. Знищено винятково цінну бібліографічну картотеку. У хімічному філіалі не вистачало 4468 книг і 1374 річних комплекти журналів. Усього втрачено 144843 прим. видань на суму 569 452 крб. 95 коп.

Після війни лише деякі з книг повернулися назад. Для збереження книжкових фондів, які залишились, багато зусиль доклав працівник бібліотеки, а в повоєнні роки (з 12 листопада 1943 р. по жовтень 1947) її директор Л.Г.Папіровий, який з невеликим колективом (К.С.Нізамбаєва, К.А.Богуславська, Л.І.Гречанівська, О.І.Курганкіна, В.С.Мазуркевич, А.А.Чехова) відновлював роботу бібліотеки⁵. Вона

знову одержує обов'язковий примірник за профілем інституту з центрального колектора наукових бібліотек Москви. Зі збільшенням кількості факультетів, філіалів вузу розширювалася й бібліотека. У 1965 р. вона одержала статус науково-технічної і була віднесена за оплатою праці до II категорії.

Запроваджуються нові форми й методи роботи, елементи НОП. Функціонують філіали бібліотеки в радіо- і силікатному корпусах, у Вінниці, Чернігові, Житомирі, Конотопі, Нововолинську. Введено єдиний читацький квиток, єдиний облік роботи, щоденник роботи працівників, норми на основні процеси роботи книгозбірні, групове обслуговування студентів. Відкрито доступ до книжкових фондів у читальних залах, абонементи для молодших і старших курсів, організовано відділ НТБ. Розділено на два окремих відділ комплектування та наукової обробки літератури, створено два читальні зали соціально-економічної літератури, сектори МКО й МБА. Штат співробітників зріс з 11 до 95. Директорами бібліотеки були: В.В.Порошин, П.П.Павлов. з 1967 р. - Л.В.Ворона.

У 1972 р. фонд нараховував (разом з філіалами) 2 млн., обслуговувалося 30799 читачів, книговидача становила 1181484 од., кількість відвідувачів збільшилася до 1314156.

У 1971 р. ректором інституту призначається член-кореспондент АН України, проф. Г.І.Денисенко. Одне з перших розпоряджень на третій день після призначення на посаду - про будівництво нового приміщення бібліотеки. До проектування був залучений увесь її колектив⁶. Будівництво розпочалося в грудні 1976 р., а через два роки закінчилося.

У бібліотеці в цей же період функціонує комісія з НОП та її групи у відділах. Розроблено систему підвищення кваліфікації співробітників, читаються лекції з основ інформатики, бібліотекознавства і бібліографії на всіх факультетах вузу. Підготовлено збірники регламентуючих документів бібліотеки.

До 75-річчя інституту та бібліотеки випущено покажчики: історія КПІ, праці викладачів, систематичний покажчик дисертацій, захищених в інституті.

Відкрито зал соціально-економічної літератури в новому корпусі. Оптимально розміщувалися книжкові фонди, замовлялися меблі та устаткування, засоби механізації та автоматизації.

У 1979 р. разом з філіалами фонд становив 1977805 од. зб., 35511 читачів, 1651438 книговидач, 1080675 відвідувань.

⁴ У період евакуації КПІ працював у стінах Ташкентського середньо-азійського індустріального інституту.

⁵ Ректором інституту тоді був професор О.С.Плигунов.

⁶ У дні святкування 100-річного ювілею інституту та бібліотеки 18 вересня 1998 р. відбулося урочисте відкриття меморіальної дошки Г.І.Денисенка, ім'я якого присвоєно бібліотеці.

Бібліотека стає однією з кращих вузівських бібліотек України й Європи. Вводяться засоби механізації й автоматизації інформаційно-бібліотечних процесів. Створено нові відділи: механізації та автоматизації інформаційно-бібліотечних процесів, науково-методичний, інформаційної та довідково-бібліографічної роботи, нормативно-технічної документації, внутрівузівських видань.

Були відредаговані алфавітний і систематичний каталоги. Розпочалася комп'ютеризація. Проходило «посвячення в бібліотекарі», відбувалися конкурси на кращого за професією, молодого бібліотекаря, наставника. Рада молодих спеціалістів разом з Інститутом культури проводять науково-практичні конференції молодих спеціалістів. Для першокурсників КДІК практикуються екскурсії, студенти II-IV курсів проходять виробничу практику в бібліотеці, пишуть курсові й дипломні роботи. Функціонує філіал кафедри НТІ.

З 1981 р. щорічно КДІК направляє в бібліотеку 4-9 своїх випускників, 30 її співробітників навчається на заочному відділенні цього вузу.

У 1983 р. за оплатою праці бібліотеку віднесено до I категорії.

Сьогодні її фонд нараховує близько трьох млн. прим., вісім книгосховищ. Діє 15 спеціалізованих читальних залів на 1500 місць, шість абонементів, зали каталогів та довідково-бібліотечної й інформаційної роботи (з них два студентських), періодики, соціально-економічної та художньої літератури, факультету довузівської підготовки: це 42 тис. читачів, з яких 32 тис. - студенти.

Річна книговидача - від 1,2 до 1,5 млн. прим. За день по єдиному читальному квитку бібліотеку відвідує від 1000 до 1300 читачів, їм видається від 4 до 5,5 тис. книжок.

Щорічні надходження становлять 10 тис. назв, 100 тис. прим. По МБА книгозбірнею користуються 983 бібліотеки. Здійснюємо МКО з 25 зарубіжними країнами, в тому числі зі США, Німеччиною, Великою Британією, Японією.

Проводяться дні факультетів, кафедр, дипломника, інформації. На 20-х факультетах читаються лекції з курсу «Основи інформатики, бібліотекознавства і бібліографії».

Бібліотека підготувала й видала 20 бібліографічних покажчиків і методичних розробок, понад 30 статей опубліковано у фаховій пресі про нашу діяльність.

З 1993 р. в стінах книгозбірні функціонує німецький культурний центр «Інститут Гете» та його бібліотека.

Підтримуємо тісні зв'язки з Американським

домом, Британською радою, Французьким культурним центром у Києві, з міжнародними книго-торговими фірмами: «Шпрінгер Ферлаг», «Мартінус Нойгофф», «Каргер», «Давсон»; отримали кілька грантів від міжнародного фонду «Відродження».

З 1980 р. функціонує автоматизована система передачі читальних вимог із залу каталогів у раціонально сплановане книгосховище. Завдяки цьому книгу можна отримати за 15-25 хвилин.

З 1994 р. бібліотека працює з програмним забезпеченням «ALEPH» (фірма Ex-Libris). У 1996 р. на базі його та інформаційно-обчислювального комплексу WAX 4000-200 (фірма «Діджітал») створено першу чергу локальної бібліотечної комп'ютерної мережі, яка охоплює п'ять відділів бібліотеки. Буде введено комп'ютерну залу для користування системою Internet.

Електронний каталог (діє з 1987 р.) включає понад 100 тис. назв видань.

Перші пластикові читальні квитки в Україні введено 1997 р. в бібліотеці КПІ.

Уже 20 років ми ведемо «Книгу почесних гостей». Ними були представники з 70 країн світу. Тільки в серпні-вересні 1998 р. бібліотеку відвідали президент України Л.Кучма, віце-прем'єр-міністр України В.Смолій, віце-прем'єр А.Голубченко, мер Києва О.Омельченко.

Ведеться книга пошани співробітників бібліотеки, а у відділах - альбоми «Естафета справ відділу».

До ювілею в комп'ютерному варіанті були підготовлені бібліографічні покажчики: історія НТУУ «КПІ»; праці викладачів вузу; систематичний покажчик дисертацій, захищених в університеті. Знято відеофільм про бібліотеку трьома мовами, проведено книжкові виставки, зустрічі з відомими випускниками КПІ. Готуються до друку пам'ятка, буклет, путівник методичної розробки з курсу «Основи інформатики, бібліотекознавства і бібліографії», історія бібліотеки.

У міжнародній конференції «Вузівські бібліотеки на порозі ХХІ століття: впровадження нових технологій» брало участь 202 учасники з 11 країн світу й виступило 20 доповідачів.

24 вересня 1998 р. бібліотека провела науково-практичну конференцію «НТБ НТУУ «КПІ» - 100 років: віхи зростання», присвячену ювілею бібліотеки і Всеукраїнському дню бібліотек.

Вступаючи в ХХІ ст., книгозбірня й надалі прагне залишатися флагманом серед вузівських бібліотек, сприяти подальшому розвитку бібліотечної справи в Україні, підготовці спеціалістів для її науково-промислового потенціалу.